

Domáci násilí bez domova

Pavla Kodymová, Ivana Davidová

„Ke zlu nejvíce ponouká naděje na beztrčnost.“

Marcus Tullius Cicero

Domáci násilí je v současné době definováno jako fyzické, sexuální, psychické a ekonomické násilí, ke kterému dochází mezi blízkými osobami. Může mít mnoho podob, včetně fyzických zranění, zneužívání a znásilnění, nebo duševní krutosti ve formě šikany, urážky nebo obtěžování. Často je však domácí násilí kombinací fyzického, sexuálního nebo emočního zneužívání.

Termín „domáci násilí“ je užíván především v anglicky psané literatuře (domestic violence) a spadá do něj násilí mezi partnery — současnými i minulými — nebo se-zdané či nesezdané soužití. U našich německy hovořících sousedů termíny „häusliche Gewalt“ nebo „Gewalt in der Familie und naher Umgebung“ zahrnují široké spektrum rodinných vztahů mezi předky, potomky, sourozenci a manželi současnými i minulými, nebo druhem a družkou, mezi heterosexuálními nebo LGBT páry, nevyžaduje sexuální intimitu a týká se jednotlivců bez ohledu na věk, rasu, ekonomický status, náboženství, sexuální orientaci nebo úroveň vzdělání. Podle L. Čírtkové (2010) se k fyzické agresi muži i ženy uchylují stejně často, k psychické agresi tendují více ženy a sexuální agresi muži jednoznačně uplatňují více než ženy.

Domáci násilí je jedním z globálních problémů, velmi často probíhá skrytě, většinou jsou jeho oběťmi ženy a děti a základní právní i sociální postoje k němu jsou hluboce zakořeněné a odolné vůči změnám. Mnohá v historii vytvořená a upevňovaná sociální, právní, kulturní a tradiční přesvědčení včetně postojů vázaných na chápání domácího násilí sice společnost již úspěšně překonává, ale mnohá, a to i přes vynaložené úsilí, stále ještě setrvávají.

V celosvětovém měřítku jsou oběťmi domácího násilí převážně ženy. V některých zemích je domácí násilí stále ještě považováno za oprávněné, a tudíž i zákonem povolené, zejména pokud se jedná o prokázání či jen podezření z nevěry ze strany ženy. Výzkum dokonce ukázal, že existuje přímá a významná korelace mezi úrovní genderové nerovnosti v zemi a mírou domácího násilí (Esquivel-Santoveña, Lambert, Hamel 2013). Prvním krokem k posunu těchto postojů je pochopit, odkud pocházejí.

TISÍCILETÉ KOŘENY DOMÁCIHO NÁSILÍ V EVROPĚ

Domáci násilí a jeho mnohočetné formy mají dlouhou historickou linii a důkazy o jeho výskytu lze nalézt v minulosti i současnosti různých společností po celém světě. Nelichotivým pro lidstvo je fakt, že tato historie sebou nese postoje k násilí spíše souhlasné, a to od přímé podpory, přes přihlížení a nicnedělání, až k neochotě či neschopnosti je odsoudit. A to i proto, že mnohé chování, posuzované dnes jako domácí násilí, bylo v historii právně i společensky přijatelné jako způsob, jakým man-

želé mohli oprávněně „napravit“ své manželky. Moc manželů a otců nad manželkami a dětmi vycházela z patriarchátu, jehož záměrem sice podpora domácího násilí na ženách a dětech nebyla, ale právní podřízení mužům, kdy ženy a děti byly považovány za jejich majetek, to umožňovalo.

Míru akceptace domácího násilí ovlivňovala míra veškerého násilí v dané společnosti. Čím vyšší byla míra násilí ve společnosti — války, násilná zábava, zločin a způsob trestání zločinců, tím samozřejmě bylo v jeho kontextu násilí, s nimiž byl v domovech starověkých společností legitimně „udržován pořádek“, bráno nejen za přijatelnou, ale dokonce i za běžnou formu rodinné interakce. A tak ve starověkých civilizacích rozvíjejících umění a kulturu, počátky matematiky, vědy, náboženství a práva, nalézáme i kořeny právní a sociální tradice „povolování“ domácího násilí vůči ženám a dětem (Swisher, Wekesser 1994).

Nejinak tomu bylo i ve středověku. Až renesance přináší posun v pojetí násilí vůči manželce, ale protože mnohá doporučení v pojednáních věnovaných manželství nebo domácnosti považují trestání ženy za znak toho, že má muž vlastní domácnost pod plnou kontrolou, jde spíše o vymezení akceptovatelné míry než jeho ne/legitimitu. Ale jsou napsána i taková doporučení pro život v manželství, která varují, že bití ženy je příznakem toho, že muž ztratil již předtím kontrolu nad domácností. Tato nabízejí rady, které mohly pomoci si podmanit manželku k poslušnosti tím, že byla postavena do obdobné role jako dítě, vedena, respektive vychovávána, s laskavostí, ale pevně a důsledně.¹

Na domácí násilí v raně moderní společnosti nahlíží Philippa Maddernem (1992) jako na morální hierarchii násilí, kde ti, kdo vládli domácnosti, měli morální právo používat násilí k tomu, aby udržovali disciplínu ostatních členů, kteří jim byli hierarchicky podřízeni. Od manželek a dětí se často očekávalo, že tuto disciplínu přijmou s rezignací a trpělivostí, a to i v situacích, kdy si budou myslet, že je neoprávněná nebo nadměrná. Avšak v opačném směru, tedy násilí vůči „pánovi“, nebylo přijatelné v žádném případě, a to bez ohledu na to, proč se tak stalo. Morální hierarchie autorit také formovala posouzení jakéhokoli násilí namířeného proti hlavě domácnosti, např. ženy proti muži nebo děti proti otci či matce. Na takové činy se již od starověku² vztahovaly nejpřísnější právní a sociální sankce. Po právní i společenské stránce tedy bylo domácí násilí hodnoceno v závislosti na hierarchickém postavení oběti. To, že se raně moderní evropské chápání násilí v rodině lišilo od dnešního, neznamená, že bylo zcela nekontrolováno. Občanské a náboženské soudy, stejně jako

1 Zabít ženu i dítě bylo v renesanční Francii vnímáno i tak, že dojde k hospodářské ztrátě, a tak nalezneme zákonné opatření zaměřené na zmírnění důsledků domácích trestů tím, že omezilo trestání manželek a dětí na kopy nebo údery na zádech, které nezanechaly žádné stopy. Současně konstatovalo, že „muž, který není pánem své manželky“, není hoden být mužem. Další zákon, ještě později navržený na ochranu žen a dětí, uvedl, že „všichni obyvatelé mají právo bít své manželky, pokud nebude následovat smrt“ (<http://criminal-justice.iresearchnet.com>).

2 Např. nejstarším doloženým písemným právním řádem — kodexem Hammurabiho — byla dětem vymezena pod hrozbou sankce poslušnost a podřízenost vůči otci. Synovi, který udeřil otce, měly být odříznuty ruce. Sankce obdobného, dokonce tvrdšího charakteru nalezneme v hebrejských zákonech, zejména pro větší množství činů trestaných smrtí provinilého. Syn, který napadl otce, mohl být i popraven.

komunita, se pokoušely ovládat násilné chování manželů a manželky vůči sobě navzájem. Jejich snaha však nevedla k odstranění násilí, ale spíše ke stanovení míry a typu násilí jako nezbytných kroků k zajištění disciplíny v domácnosti.

Povědomí o násilí mezi intimními partnery a kritiky způsobu, jakým policie reagovala na tuto záležitost, dosáhlo až feministické hnutí ve druhé polovině dvacátého století. S jistou mírou zjednodušení lze říci, že domácí násilí bylo ve většině členských států EU ještě relativně nedávno považováno za soukromou záležitost, ve které stát hrál jen omezenou roli. Teprve od devadesátých let dvacátého století se násilí na ženách ve všech jeho formách stalo záležitostí týkající se základních práv.

SOUČASNÁ PODOBA V ČESKÉ REPUBLICE A PRÁVNÍ RÁMEC PRAXE SOCIÁLNÍ PRÁCE V KONTEXTU DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Na našem území byla pozornost domácímu násilí věnována později. Příčinou byl fakt, že ačkoli v době socialismu domácí násilí existovalo, veřejně řešeno nebylo, zejména proto, že patologické chování ve společnosti bylo komunistickou propagandou popírané. A pak také, že po revoluci se v devadesátých letech minulého století odborná česká veřejnost nejdříve zaměřila na zlepšení přístupu v penitenciární a postpenitenciární péči. Odlišnost fenoménu násilí na blízkých osobách od jiných druhů násilné trestné činnosti začala být v České republice citlivěji vnímána až po roce 2000 a až od roku 2004 bylo domácí násilí kvalifikováno jako trestný čin. Do té doby bylo — zejména z důvodu neznalosti problému — tabuizováno či zlehčováno, a to jak ze strany odborné veřejnosti (především orgánů činných v trestním řízení tedy soudy, státními zástupci, policií či přestupkovými odděleními na úřadech), tak i laické veřejnosti.

Od roku 2004 je domácí násilí trestným činem dle § 215a trestního zákona — týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě. Od 1. 1. 2010 byl uveden v účinnost zákon č. 40/2009 Sb. trestního zákoníku, v němž je domácí násilí zahrnuto v § 199 (týrání osoby žijící ve společném obydlí). Institut vykázání násilné osoby je v ČR nově upraven s platností od 1. 1. 2009 v zákonu č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, konkrétně v § 44 až 47 „oprávnění vykazat z bytu nebo domu i z jeho bezprostředního okolí“.

Pravomoc institutu vykázání umožňuje příslušníkům Policie ČR rozhodnout o vykázání pachatele domácího násilí ze společného obydlí a o zákazu vstupu do něj. Toto opatření má preventivní charakter, jeho smyslem však není postih pachatele, nýbrž personální i teritoriální ochrana ohrožené osoby.³ Rozhodnutí o vykázání trvá po dobu 10 dnů, poté se odpovědnost za další řešení vzniklé situace vrací do rukou ohrožené osoby. Ohrožená osoba může požádat o prodloužení této lhůty, a to až na dobu šesti měsíců, podáním návrhu na předběžné opatření (o něm rozhoduje soud v rámci občanskoprávního řízení). V praktické rovině u institutu vykázání shledáváme pozitivní posun v přístupu policistů, neboť mnozí se v samotném začátku zavedení institutu vykázání z obav případného trestního oznámení ze strany „neoprávněné“

3 Prostorové vykázání se rovněž uplatňuje v bezdomovecké komunitě, a to vykázáním násilné osoby z místa dosavadního příbytku bez ohledu na to, o jaký typ příbytku se jedná (například o kroví, stan, zahradní chatku, přívěs, maringotku apod.)

vykázaného pachatele báli následných nepříjemností a soudních tahanic. Naopak v současné době, dle slov policistů, je při zásahu v domácnosti těžší rozhodnout, zda se vůbec něco stalo než vyhodnotit, kdo je agresor a kdo oběť. Oběť je policií definována jako ta, která má tísnivý pocit ze zla. Rovněž existuje velmi tenká čára mezi kvalifikací přestupku a trestným činem — například u vyhrožování. Podstatným kritériem při vyhodnocování je reálná hrozba dalších útoků. Do hry ještě vstupuje fakt, že oběť často neví, co vlastně chce, zda chce danou situaci řešit či nikoli.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách s účinností od 1. 1. 2007 řadí intervenční centra mezi sociální zařízení krizové pomoci, provozovaná nestátními organizacemi na základě registrace krajských úřadů. Rovněž důležitý je i zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, který ve svém současném novelizovaném znění přináší mimo jiné výrazné zlepšení ochrany nezletilých dětí před domácím násilím.

Právní rámec, který upravuje součinnost orgánů státních, samosprávných a sociálních služeb uskutečňujících ochranu před domácím násilím, je tvořen následujícími zákony:

- zákon č. 135/2006 Sb., kterým se změnily některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím (dále jen zákon o ochraně před domácím násilím), který nabyl účinnosti dnem 1. 1. 2007 a jehož přijetím se Česká republika připojila k těm zemím EU, jejichž zákonodárství vytváří ucelený právní rámec pro prevenci domácího násilí a zajišťuje kvalifikovanou pomoc jeho obětem;
- zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky ve znění pozdějších předpisů opravňující policisty k vykázaní násilné osoby ze společného obydlí a k zákazu vstupu do něj i bezprostředního okolí na dobu 10 dnů;
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád zavádějící zvláštní předběžné opatření ochrany osoby ohrožené domácím násilím;
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník stanovující sankce za závažné nebo opakované porušení vykázaní nebo předběžného opatření nařízeného soudem.

Vláda České republiky v usnesení č. 262 ze dne 13. 4. 2011 schválila Národní akční plán prevence a boje proti domácímu násilí na léta 2011 až 2014. Koordinátorem tohoto akčního plánu je Ministerstvo vnitra České republiky.

Změnu přináší i nový občanský zákoník s účinností od 1. 1. 2014, který zohledňuje domácí násilí například při dědictví, kde vylučuje zákonný díl toho, kdo se dopustil domácího násilí.

Právní úprava problematiky domácího násilí v České republice a systém pomoci jeho obětem se inspirovaly především právní úpravou ve Spolkové republice Německo a v Rakousku. Vzhledem k častým až fatálním sociálním dopadům a důsledkům, kterým musí oběti domácího násilí čelit, je domácí násilí v uvedených zemích považováno v první řadě za problém sociální. Na základě tohoto poznatku vznikla i v Čechách intervenční centra (pod patronací jednotlivých krajů), čímž byla zaručena ohroženým osobám bezplatná pomoc ze strany státu. Dále se začaly rozvíjet různé nestátní neziskové organizace zaměřené na pomoc obětem domácího/partnerského násilí s nabídkou utajeného bydlení (Praha). Rovněž se úspěšně rozvinulo fungování multidisciplinárních týmů zaměřených na problematiku obětí domácího násilí, ob-

vykle složených z odborníků z řad pomáhajících profesí (sociální pracovníci, psychologové, lékaři), úředníků z přestupkového oddělení, policistů a v posledních letech se k užší spolupráci začínají přidávat i pracovníci justice — soudci a státní zástupci.

S rozvojem forem pomoci se kontinuálně rozvíjelo a rozvíjí i poznání jevu, které sebou nese potřebu rozšiřovat či přizpůsobovat odbornou terminologii. Experti proto již dlouho upozorňují, že je třeba rozlišovat mezi tzv. obecným párovým násilím (startérem je konflikt) a mezi skutečným domácím násilím postaveným na kontrole z titulu převzaté moci nad partnerem.⁴ Mnohé profese zatím tento rozdíl nezaznamenávají, a to může ve svém důsledku výrazně oslabit dopad příslušné intervence ve prospěch oběti.

Pozornost si zaslouží i rozšiřování odborného slovníku např. tzv. syndrom týrané ženy, který je v odborné literatuře definován jako „viktizizační syndrom“. Dle Čírtkové (2008: 27) se k užívanému termínu syndrom týrané ženy synonymně objevují další pojmy: syndrom týrané osoby nebo syndrom týraného partnera. Od roku 1992 je pak syndrom týrané ženy vnímán jako forma posttraumatické stresové poruchy, protože pouze ta může napomoci vysvětlit, proč ohrožená osoba v důsledku předcházející viktimizace reaguje na novou situaci jako na život ohrožující, což by osoba bez tohoto syndromu neučinila. Dochází totiž ke konstrukci tzv. „validní“ sebeobrany. Čírtková (2008) uvádí, že syndrom týrané ženy (respektive syndrom týrané osoby) je samostatný syndrom, který v konkrétním případě může/ale nemusí splňovat kritéria pro klinickou diagnózu. Symptomy se vztahují na vztah s agresorem, mizí po opuštění či vystoupení z násilného vztahu. Bývá častým pravidlem, že týrané ženy zažívají domácí (respektive partnerské) násilí i v následujícím vztahu. Syndrom není podle Čírtkové (2008) automatickým následkem domácího/partnerského násilí. Jeho vznik záleží na typu či vzorci domácího/partnerského násilí, previktizované osobnosti a reakcích sociálního okolí. Syndrom zahrnuje varietu příznaků, neexistuje proto jediný profil týrané osoby. Jeho identifikace u příslušné oběti znamená, že týrání nezůstalo bez psychických následků, tedy že ovlivnilo výkonnost a fungování její psychiky. V konkrétním případě také může splňovat kritéria pro klinickou diagnózu. Kvalitní expertízy musí obsahovat: analýzu dynamiky domácího násilí, strategické odpovědi (reakce) ohrožené osoby na domácí násilí — co se pokoušela dělat, aby odolala, unikla anebo zastavila domácí/partnerské násilí; krátkodobé a dlouhodobé výstupy těchto pokusů; psychologický a sociální kontext domácího/partnerského násilí (kulturní, etnické, ekonomické faktory). Symptomy se vztahují na vztah s násilnou osobou a jsou specifické tím, že mizí po opuštění či vystoupení z domácího/partnerského násilí (Seminář Městského centra sociálních služeb Praha 2008).

Uvedené pojetí pak napovídá, že se na kariéře „oběti“ mohou podílet mnohé další faktory, jako jsou například: podíl osobnostních rysů a dispozic, patologická závislost

4 Obecné párové násilí představuje spontánní a situační agresivní reakci na konfliktní situaci, oba partneři se pak mohou v rolích agresora a oběti střídát. Podstatou domácího násilí je však systematické týrání jednoho partnera druhým. Jaderným znakem domácího násilí je tedy zjevná, dlouhodobá vztahová asymetrie. Oběť, ať už muž nebo žena, tím sklouzává do pozice podřízeného, podrobeného partnera. U domácího násilí tak zůstává v platnosti původní feministická teze: při týrání jde o moc a kontrolu, uplatňovanou nad partnerem (Čírtková 2010:10).

na agresorovi, fyzický nebo mentální handicap, ekonomická závislost, nezralost, navi-
vita, nižší pud sebezáchovy, a proto nelze stanovit jednotný profil ohrožené osoby.
Ten významně proměňuje i faktor času. Uvedme si dva zásadní příklady:

- Ještě před 15 lety byla obětí podsouvána submisivita jako zásadní společný znak. Ale na odborných pracovištích se často setkáváme s oběťmi, které jsou ambiciózní, finančně zajištěné, vzdělané, schopné definovat problém a požádat o pomoc při jeho řešení — pouze s tím rozdílem, že nezvládají agresi ze strany partnera. Děje se tak i díky realizovaným kampaním a osvětám ohledně dané problematiky.⁵
- Stejně tak už odborná veřejnost netrvá na délce, opakovanosti či eskalaci útoku, protože v praxi se nezdá setkáváme s krátkodobými a jednorázovými incidenty. Někdy je složité jednoznačně určit násilnou a ohroženou osobu, zvláště v případech u častého střídání rolí či u tzv. překlápění rolí. Stále však platí, že násilí mezi blízkými osobami je nejrozšířenější formou agrese. Zároveň se jedná o nejméně kontrolovaný a nejvíce podceňovaný fenomén.

Přestože odborná veřejnost nezvratně dospěla k názoru, že se jedná o výrazný sociálně patologický jev, zkoumá fenomén domácího/partnerského násilí stále ještě jednostranně — v interakci mezi muži a ženami — věnuje se prioritně zdravotním a psychologickým důsledkům zasahujícím oběť násilí, přičemž často, ne-li zcela, opomíjí velmi závažné následky, jež se promítají v sociální rovině do interakcí mezi jednotlivcem, rodinou, komunitou a společností se zúženým pohledem na jeho aktéry.

Ačkoli se s problematikou domácího násilí potýká široké spektrum obyvatel např. děti, ženy, senioři, zdravotně postižení, muži i rodiče (transgenerační násilí) či nově se do fokusu odborníků dostávají i migranti žijící v České republice (např. vietnamská komunita, občané bývalého Sovětského svazu, mongolská komunita, muslimská komunita, občané bývalé Jugoslávie), kteří byli ještě poměrně nedávno mimo zájem odborné veřejnosti, my se blíže zaměříme na ženy se statutem osoby bez pří-
střeší, které tvoří zvláštní kategorii.

DOMÁCÍ NÁSILÍ NA ŽENÁCH BEZ DOMOVA V KONTEXTU SOCIÁLNÍ PRÁCE

Domácí násilí může vést k bezdomovectví, ale i opačně, kdy mnoho žen žijících v ulicích skončí v nevhodných vztazích. A není ani výjimkou, že po útěku z násilného vztahu na ulici žena volí — v rámci mechanismu zvládnutí situace nebo přežití — vztah s očekáváním tzv. ochrany, který se později stane vztahem, jehož součástí se opět stane násilí. Ženy bez domova se ve většině případů ocitají na ulici bez finančních prostředků i bez sociálních dávek. Nedostatek nosných sociálních kontaktů, život v sociální izolaci, nedostatečná schopnost orientace v sociální síti spojená s nízkým právním vědomím jim brání aktivně řešit svoji situaci. Neví komu věřit, kolik

⁵ Osvěta se týká nejen laické veřejnosti, ale i např. zdravotnického personálu (existují již brožurky s tematikou obětí trestné činnosti včetně domácího násilí psané „na míru“ zdravotnického personálu) a ostatních pracovníků v pomáhajících profesích; policisté procházejí povinným školením o obětech trestných činů atd.

toho mohou říci.⁶ Často nemají právně vyřešené soužití či ukončení partnerského svazku, majetkové poměry a péči o děti.

Problematika domácího násilí na příslušnících této cílové skupiny do značné míry boří donedávna ustálené znaky, které tento fenomén definovaly, tedy že se děje v soukromí (za zavřenými dveřmi), zpravidla beze svědků a bez přímých důkazů, děje se opakovaně, roste intenzita a eskalace útoků, má dlouhodobé trvání, role aktérů jsou jasně dané — násilná osoba, jež používá kontrolu a moc, a ohrožená osoba, která má strach.

Násilí na ulici probíhá často veřejně před zraky kolemjdoucích, kteří však násilné chování často považují za jakýsi folklór „lidí na ulici“. Ještě před pár lety byla žena mezi zjevnými bezdomovci spíše výjimkou. Dnes již tvoří dle některých odborných odhadů pětinu bezdomovecké populace. Ženy bez domova se stávají častěji oběťmi napadení. Je pochopitelné, že ve srovnání s muži jsou na tom ženy hůř, neumějí se fyzicky bránit, a tak proto bývají snadnějším terčem trestného činu jako je např. okradení, zbití, znásilnění či kuplířství. K úrazu často přicházejí i uvnitř své komunity, neboť tam bývají v menšině, a pokud jsou muži opilí, dovolují si k nim víc. Proto se jejich častou strategií přežití stává navazování a udržování trvalejších vztahů, v rámci kterých se někdy stávají oběťmi „pouličního domácího násilí“. Z různých důvodů odhalují moment, kdy vyhledají pomoc, pokud ji vůbec vyhledají. Mnoho týraných žen nepovažuje svoji situaci za nebezpečnou, nebo se nevnímá jako týrané. Týrání totiž považují za součást bezdomovectví a ne jako domácí násilí, které se tak stává nedílnou součástí jejich chaotického způsobu života. Vzhledem k opakujícím se cyklům domácího/partnerského násilí (napětí — násilí — „líbánky“) dochází u obětí k poklesu schopností svoji situaci efektivně řešit. Mnohdy se cítí více obětí systému než konkrétního násilníka, od kterého alespoň občas slyší vyznání lásky.

Navíc jsou v případech napadení bezradné, nevědí, kam se obrátit, neboť se v systému neorientují. Nemají doklady, nikde je neošetří, často se nedočkají pomoci a podpory ostatních obyvatel, protože násilí na ulici je často veřejností považováno za boj mezi dvěma jedinci, a ne mezi obětí a násilníkem. Týrané ženy mají obecně obavu z podání trestního oznámení, neboť mnoho z nich získalo na policii či státním zastupitelství negativní zkušenost. Neberou proto tyto instituce jako zdroj podpory a ochrany, nýbrž jako zdroj problému. Mimoto ženy bez domova bývají navíc nezřídka vnímány jako tzv. nesympatické oběti. Výsledkem je, že pokud žena našla odvahu, aby požádala místní úřady o pomoc a získala negativní zkušenosti, už se o to nikdy znovu nepokusí. Pokud přece jen svou situaci řeší, zdá se jim průběh trestního řízení nezřídka nesrozumitelný, náročný, a navíc jako svědci mají vzhledem ke svému

6 Vztahy mezi policií a bezdomovci obecně nejsou bohužel příliš pozitivní. Bezdomovci pomoc policie příliš nevyhledávají, protože jí příliš nevěří. Policisté zase neradi řeší problémy spojené s bezdomovci. Navíc mívají strach z kontaktu s bezdomovci vzhledem k jejich zdravotnímu stavu (nebezpečí nákazy) a jejich agresivity pod vlivem alkoholu. Problémem bývá také tvrdý kontrolní styl policistů při kontaktu s bezdomovci, čímž ztrácí jejich důvěru. Problémy vztahu mezi policií a bezdomovci dále umocňují další atributy jako nechuť bezdomovců řešit cokoliv oficiálně, úředně, neschopnost a neznalost bezdomovců prosadit si svá práva, ze strany policie strach z toho, že se od bezdomovců ušpiní a nechuť stále dokola řešit šarvátky bezdomovců. Nepovažuje je za oběti, nýbrž za lidi přinášející spoustu problémů.

životnímu stylu nízkou kredibilitu, což je jim mnohdy dáváno najevo. Jejich vulnabilita je o to větší, že často nemají přístup k institucionální ochraně nebo k ní nemají důvěru. Přitom by si zasloužily přiznání statusu zvláště zranitelné oběti, přístup k bezplatné právní pomoci a nároku na peněžitou pomoc od státu.

Walby a Allen (2004) shledávají obecné řešení domácího násilí ve třech prvcích: (1) prevence násilí, (2) ochrana a spravedlnost zajištěná soudním systémem a (3) dostupná podpora poskytovaná obětem odpovídajícím způsobem a postavená na multidisciplinaritě a spolupráci soukromoprávního i veřejnoprávního sektoru. Ačkoliv se problematika bezdomovectví i násilí promítá do kompetence mnoha oborů, jsou intervence sociálních pracovníků nezbytným prvkem podpory a pomoci. Sociální práce s oběti domácího/partnerského násilí v bezdomovecké komunitě má specifické atributy; idea sociální práce je stejná, realizace se liší tím, že se vykonává přímo v proměnlivém prostoru ulice. A protože na ulici funguje naprosto jiný mechanismus života, je, na rozdíl od případů domácího násilí v běžné populaci, v této komunitě ještě obtížnější realizovat kontinuální intervence. Život na ulici nefunguje tak, že se v noci spí a přes den se žije, neexistuje tam žádný režim. Není proto nikdy záruka, že ohrožená osoba se bude zdržovat na stabilním místě a že bude chtít nebo moci aktivně spolupracovat. Proto se jako optimální jeví úkolově orientovaný model sociální práce.⁷ Fabricant (1988) navíc apeluje na sociální pracovníky, aby při plánování intervencí nezapomínali, že jejich klienti prožívají permanentně pocity zoufalství, marnosti i vyčerpání a vzhledem k specifiku života na ulici navrhuje práci v rámci posilujícího a zplnomocňujícího přístupu, který nepřistupuje ke klientům jako k bezmocným obětem, ale jako k lidem, co dosud nemohli nebo nedokázali využít zdroje potřebné k řešení problémů. Vychází z předpokladu, že klienti mají i silné stránky, které lze využít k řešení problémů, nicméně sami si jich nemusí být vědomi, protože aktuální problémy zcela přesytily jejich životy a vnímání. Nalezení, uznání, respektování a zviditelnění silných stránek je tak jedním z primárních úkolů sociálního pracovníka. Klientům, jako odborníkům na své vlastní životy, nabízejí sociální pracovníci odborné znalosti usnadňující proces, jehož prostřednictvím jsou objevovány a zpřístupňovány jednotlivé kroky vedoucí k řešení problémů. Klienti a sociální pracovníci jsou spolupracovníci, kteří do procesu řešení problémů přinášejí vlastní dovednosti a odborné znalosti. Motivace klientů je podpořena tím, že je jejich soustředění spíše upřeno na vyvážení a postupná řešení než na pro ně únavné rozsáhlé diskuse o problémech. Prostředky vedoucí k řešení jsou hledány především v nich samotných (schopnostech a dovednostech), v rámci jejich sociálních sítí nebo uvnitř komunity. Pozornost je tak zaměřena na podporu a pomoc klientům, aby se jim podařilo uskutečnit požadované změny v jejich životě jak na základě již existujících vnitřních a vnějších zdrojů, tak i rozvíjením nových zdrojů podle konkrétních potřeb (Lindsey 2000: 63).

Intervence obecně komplikuje omezená kapacita azylových domů pro ženy — oběti domácího násilí. Ačkoli jsou problematika domácího/partnerského násilí a bezdomovectví úzce spojeny, mnoho azylových zařízení se zdráhá přijmout ženy bez přístřeší,

⁷ Zatímco v některých státech v bezdomoveckých komunitách sociální práce směřuje na celou rodinu žijící na ulici (včetně dětí), v České republice, pokud rodiče-bezdomovci, nezvolí náhradní způsob bydlení (azylové zařízení, ubytovna, podnájem apod.), bývá jim nezletilé dítě soudním nařízením obvykle odebráno a umístěno do náhradní péče.

které se staly obětí domácího/partnerského násilí, pokud hledají pomoc. Mnoho žen bez domova postrádá osobní doklady, finanční prostředky, trpí různými závislostmi, psychickými problémy, řada z nich není schopna přerušit kontakt s násilnou osobou. Kvůli výhrůžkám násilníka se oběť často vrací z „azylu“ zpět na ulici, aby neohrožovala „ochránce“. I když většina žen považuje nalezení bydlení za větší prioritu než odbornou ambulantní pomoc, případný pobyt v azylovém zařízení je časově limitovaný (maximálně půl roku). V praxi je možné se setkat s ženami, které se staly obětí sexuálního či domácího/partnerského násilí, ale bály se společného bydlení s ostatními obyvateli azylových zařízení. Argumentovaly obavami, že jejich „utajený“ pobyt bude stejně násilníkovi některými uživateli pobytové služby prozrazen. Bezdomovecká komunita totiž není tak heterogenní natož anonymní, jak by se na první pohled zdálo.

ZÁVĚR

Závěrem lze konstatovat, že ačkoli ještě před dvaceti lety byly empirické poznatky o intimním partnerském násilí mizivé, koncepční vysvětlení vztahu násilí se rozvíjela a sociální pracovníci nebyli školeni k tomu, aby měli dostačující vhled do problému, nyní je násilí na blízkých osobách definováno jako jev sociálně patologický. Sociální pracovníci staví intervence jak na mikroúrovni, kdy domácí násilí postihuje rodinu, až po makro model praxe, kde je otázka kontroly mužů nad ženami tématem, které probíhá napříč celé společností, a zahrnuje změny politiky s vymáháním práva, budováním sítí služeb, stejně jako vytvářením strategií vedoucích ke změně postoje veřejnosti k násilí a útlaču žen. Za tímto účelem se mohou opřít nejen o legislativní rámce (represe vůči násilné osobě x ochrana ohrožené osoby), ale i vznikající sítě institucí nabízejících pomoc či podporu.

LITERATURA

- Čírtková, L. (2008). *Moderní psychologie pro právníky. Domácí násilí, stalking, predikce násilí*. Grada Publishing, a.s. Praha. ISBN 978-80-247-2207-8
- Davidová, I. (2010). „Riziko sociálního vyloučení žen — obětí partnerského násilí. Explorativní sonda do problematiky z pohledu pomáhajících profesí.“ Rigorózní práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra sociální práce, Praha.
- Marvánová -Vargová, B., Pokorná, D., Toufarová, M. (2008). *Partnerské Násilí*. Linde, Praha. ISBN 978-80-86131-76-4
- Čírtková, L. (2010). „Právo a rodina: Muži jako oběti domácího násilí“. *Právo a rodina*, 12(7). Linde, Praha.
- „Psychologické dovednosti ve vztahu k domácímu násilí“. Seminář Městského centra sociálních služeb Praha, 3. 7., 8. 7., 10. 7. a 16. 7. 2008. Praha.
- Lindsey, E. W. (2000). Social work with homeless mother: A strength-based solution-focused approach. *Journal of Family Social Work*, 4(1), 59–78.
- Esquivel-Santoveña, E. E.; Lambert, T., L.; Hamel, J. (2013). „Partner abuse worldwide“ (PDF). *Partner Abuse*. 4(1): 6–75.
- Swisher K. and Wekesser C. (Eds) (1994) *Violence Against Women*. Greenhaven Press, San Diego, CA.
- Maddern, P., C. (1992). *Violence and Social Order East Anglia 1422–1442*. Clarendon Press. ISBN: 9780198202356